

וכולם נסקרים בסקירה אחת*

הרמב"ם זצ"ל

1. כבני מרון

"בארבעה פרקים העולם נידון: בפסח על התבואה, בעצרת על פירות האילן, בראש השנה - כל באי עולם עוברים לפניו כבני מרון"¹.
בגמרא² נשם שלושה הסברים למינוח "בני מרון":
(א) "הכא תרגימו כבני אמרנא", כלומר: "ככבשים שמונין אותן לעשרן ויוצאין זה אחר זה בפתח קטן שאין יכולים לצאת כאחד"³.
(ב) "ריש לקיש אמר כמעלות בית מרון" - "הדרך קצר ואין שנים יכולין לילך זה בצד זה שהעמק עמוק משני צידי הדרך".
(ג) "רב יהודה אמר שמואל כחיילות של בית דוד", ומבואר ברש"י ש"מרון לשון מרות ואדנות, וכך היו מונים אותם יוצאים זה אחר זה בצאתם למלחמה".
אלו שלושה הסברים פרשניים לביטוי "מרון", וכולם בעצם עומדים על המשמעות של הדקדוק הפרטני-יחידיני ביום הדין.
המהרש"א במקום מחדד את הדקדוק של יום הדין, ואומר שהגמרא כאן מכוונת ל"ג' כיתות בני אדם, שהם צדיקים ורשעים ובינוניים".
(א) "כבני אמרנא" - זה מכוון אל הרשעים. "כמו שהצאן נמנה לטבח כן נמנו רשעים למיתה".

* השיחה נאמרה באלול תשנה.

1. ראש השנה פ"א, מ"ב.

2. ראש השנה דף יח ע"א.

3. רש"י שם וועיל סנהדרין דף לב ע"ב: "וכן שני גמלים שהיו עולים במעלות בית חורון ופגנו זה בזה, אם עלו שניהן - שניהן נופלון, בזה אחר זה - שניהן עולין".

(ב) "כמעלות של בית מרון" - המשל הזה מדבר על מעבר של בני אדם בזהירות ובדקדוק רב מחמת צרותו של המקום וסכנת הנפילה לאחד משני צידי המעבר, "כן נמנו הבינוניים בו ביום אם להשמאיל אם להימין".

(ג) "כחיילות של בית דוד" - אלו הצדיקים. אלה שהולכים למלחמה, כצבא לפני המפקד - כך הצדיקים עוברים לפני הקב"ה. הם יוצאים לפניו למלחמה, כדי להביא את הגאולה לעולם. "לתקן עולם במלכות שדי". הם נלחמים את מלחמות ה' - "ה' צבאות אלוקי ישראל"⁴.
ראש השנה מצטייר בפנינו, על פי הנ"ל, כיום דין פרטי, שכל אחד נידון בו בהתאם לרמת צדקותו האישית. האם אכן ראש השנה - היום הגדול הזה, הוא אך ורק יום פרטי?

2. חשבון פרטי וסקירה כללית

לעומת הרושם הפרטי שהתקבל קודם, מסכמת הגמרא: "אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: וכולן נסקרין בסקירה אחת. אמר רב נחמן בר יצחק: אף אנן נמי תנינא היוצר יחד לבם המבין אל כל מעשיהם. מאי קאמר? אילימא הכי קאמר: דברנהו לכולי עלמא ומייחד לבייהו כהדדי (כלבו של זה כך לבו של זה - רש"י) והא קא חזינן דלאו הכי הוא. אלא לאו הכי קאמר: היוצר רואה יחד לבם, ומבין את כל מעשיהם (היוצר אותם השגיח יחד את לבם - רש"י)".
לאמר: אמנם החשבון הוא פרטי - אישי, אבל יחד עם זה אי אפשר להסתכל על האדם כחי חיי יחיד, תלוש ומנותק. כל ישראל ערבים זה בזה⁵. האדם חי בתוך חברה, הוא חלק מהדור. יש דין פרטי ומעבר לו יש סקירה אלוקית כללית, דין שרואה את עם ישראל בשותפות גורל. כל אדם הוא חלק מהשליחות הכללית.

מעניין לשים לב לכך שהפסוק "היוצר יחד ליבם" שמשמעותו כאמור - הסקירה הכללית, מובא במשנה בצמוד לתיאור הדין הפרטי! כלומר הדין הפרטי אינו מנותק מהסקירה הכללית, ואין אדם עומד לעצמו.

זהו הדבר הראשון בחשיבותו, שעלינו לזכור לקראת ראש השנה. העבודה המוטלת עלינו בראש השנה היא להעמיד את עצמנו ככלליים ולא כאנשים פרטיים.

הדבר בא לידי ביטוי בסדרי התפילות. אין מתוודין בראש השנה. אין אנו מתעסקים בראש השנה בחטאינו הפרטיים. כמו כן חלק חשוב מהתפילות עוסק בכלליות: "ובכן תן פחדך על כל מעשיך", "ובכן תן כבוד ה' לעמך", "מלוך על כל העולם כולו" וכו'. ממליכים את ה' על כל העולם.

4. שמואל ב', ז', כ"ד.

5. ילקוט שמעוני רמז רצד, תרעה.

אמנם אנחנו עוברים לפניו כבני מרון, כל אחד ואחד באופן אישי, אולם יחד עם זה כל אחד צריך בראש השנה לראות את עצמו ככללי, כמחובר אל הכלל.

3. קול שופר

לאור הדברים הנ"ל נתבונן על מצוות השופר. במצווה זו אנחנו משמיעים קול. "קול שופר אינו בחיתוך דיבור רק הזכרת קול"⁶. הקול הוא ראשית הדיבור. דיבור הוא חיתוך מילים. הדיבור הוא הקול המתפרט לפרטי מילים. הקול הוא הכלל והדיבור הוא הפרט. כלומר מצוות השופר מכוונת אל נקודת הכלליות.

עם ישראל נפגש לראשונה בקול שופר במעמד הר סיני. "ויהי ביום השלישי בהיות הבוקר... וקול שופר חזק מאוד"⁷. "ויהי קול השופר הולך וחזק מאוד"⁸. "וכל העם רואים את הקולות... ואת קול השופר"⁹. אלו הם פסוקים שאנו מזכירים בתפילת ראש השנה, בשופרות.

שמיעת קול זה קדמה להופעת פרטי התורה שבתרי"ג מצוות. שמיעת קול השופר בסיני היא התקשרות לקול האלוקי שמעבר לכל פרטי המצוות. משמיעת קול השופר בסיני - נמשכת מצוות שמיעת קול שופר בראש השנה¹⁰. הצורה שבה אנו פוגשים את המציאות האלוקית בראש השנה היא בנקודה הראשונית-הכללית שקודמת לירידה לפרטים. ההסברה הזאת מחברת אותנו אל אותה "סקירה אחת" שבה נסקרין כולם לפני הקב"ה ביום הדין, בראש השנה. הדין בראש השנה הוא כללי ומכוונת לזה מצוות שמיעת קול השופר, הכללי. בראש השנה אנחנו עומדים על כך שכל הפרטים נמשכים מתוך שייכותם לכלל.

מתוך כך מובן סדר הזמנים של הימים הנוראים. יום הכיפורים יכול להופיע דווקא מתוך ראש השנה. רק מתוך התחברות אל הכלליות, אפשר לצאת אחר כך אל תיקון כל החטאים הפרטיים. ואז ביום הכיפורים יש מקום לקיום מצוות הוידוי.

4. שופר גדול

נקודת הכלליות באה לידי ביטוי נוסף בסדר קיום מצוות תקיעת שופר "אמר רבי יצחק, למה תוקעין בראש השנה? - למה תוקעין? רחמנא אמר תקעו! אלא, למה מריעין? מריעין? - רחמנא אמר זכרון תרועה! אלא, למה תוקעין ומריעין כשהן יושבין ותוקעין ומריעין כשהן

6. שפת אמת ראש השנה תר"ס, ד"ה איתא.

7. שמות יט, טז.

8. שמות יט, יט.

9. שמות כ.

10. לתיבות ישראל א', עמ' רכז.

עומדין? כדי לערבב השטן"¹¹. התוספות מבאר: "פירש בערוך כדאיתא בירושלמי בלע המות לנצח וכתוב והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול כד שמע קל שיפרא זימנא חדא בהיל ולא בהיל וכד שמע תניין אמר ודאי זהו שיפרא דיתקע בשופר גדול ומטא זימניה למתבלע ומתערבב ולית ליה פנאי למעבד קטגוריא". השופר הראשון הוא קול שופר של הר סיני, ואל השופר הזה מתחבר קול שופרו של משיח - שופר גדול. משיח עניינו - כלליות. לא רק תיקון הפרט, "לתקן עולם במלכות שדי". וזהו בלבול השטן. "הוא שטן הוא יצר הרע הוא מלאך המוות"¹². יצר הרע מכשיל אותנו בחטא כל עוד אנו חיים את חיינו בפרטיות, וחיינו הפרטיים מנותקים מהשאיפה לתיקון עולם במלכות שדי. כאשר אנו חיים את החיים הכלליים אז ממילא אין מקום ליצר הרע, כי הכל מתוקן. וזו משמעות הפסוק שמביא התוספות - "בלע המוות", יצר הרע מת, נבלע, מחמת התיקון הכללי. זה הולך ומתגלה בגאולה - זה עניינו של משיח.

הקול האלוקי הולך ומתגלה בכל העולם כולו, בכל מרחבי החיים - בכלכלה, בעליה לארץ, בניצחון במלחמות. זו התשובה הכללית¹³, שמסלקת את היצר הרע מן העולם. ולכן "מטא זימניה [של השטן] למתבלע ומתערבב ולית ליה פנאי למעבד קטגוריא".

5. תקיעות דמיושב ותקיעות דמעומד

"תוקעין ומריעין כשהן יושבין ותוקעין ומריעין כשהן עומדין"¹⁴. תקיעות דמיושב - כנגד שופר דמתן תורה ותקיעות דמעומד - בתפילת מוסף, בתוך כל מערכת הפסוקים של מלכויות זכרונות ושופרות. התקיעות והפסוקים מחוברים - "אמרו לפני בראש השנה מלכויות זכרונות ושופרות, מלכויות כדי שתמליכוני עליכם, זכרונות כדי שיעלה זכרונכם לפני לטובה, ובמה? בשופר". אנחנו תוקעים בתפילת מוסף כדי להמליך את הקב"ה בעולמו, מתוך הצפיה הגדולה של הגאולה. בתקיעות דמעומד אנחנו עומדים כגאולים. לכן אנחנו אומרים את כל אותם הפסוקים העוסקים בצפיה לגאולה ומשיח ואת תפילת "עלינו לשבח", בתוך תפילת מוסף.

ואם בדורות הקודמים עמדנו כך לפני הקב"ה רק מכוח הצפיה לישועה, הרי שבמינו בדורות שזוכים לגאולה - אנחנו ממש חלק מהצמיחה הזאת של הופעת ה' ותיקון כל המציאות. בדורנו לא רק בראש השנה אנחנו עומדים כך, אלא שבכל השנה כולה אנחנו צריכים להיות עסוקים בחיבור עולם התורה עם עולם הגאולה. זוהי התורה הגואלת שמחברת את רוממות הקדושה של התורה עם המהלכים הממשיים של הגאולה.

11. ראש השנה דף טז.

12. בבא בתרא דף טז ע"א.

13. התשובה הכללית היא עילוי ויתקונו (אורות התשובה ד', ג').

14. ראש השנה דף טז.

6. פשוטה לפניו ופשוטה לאחריה

בסדר השמעת צלילי השופר, אפשר גם כן לראות ביטוי לכל דברינו הנ"ל. הזכרנו שמתוך הסקירה הכללית נמשך הדין הפרטי לכל איש ואיש. וכן אמרנו שמתוך קול השופר הכללי של מתן תורה נמשכים כל תרי"ג מצוות על כל פרטיהם. גם שופרו של משיח - מכוון לתיקון כל העולם ומתוך כך יתוקנו כל החטאים הפרטיים.

התקיעות הם בסדר של פשוטה שלפניה ופשוטה שאחריה ובאמצע-גנוחי ויילולי¹⁵. הגניחה היא מעין בכי. כשאדם בוכה הוא נעשה פרטי. צריך להקדים לגניחה וליילול - קול פשוט לפניו, זה נותן לבכי משמעות אחרת לגמרי. אם אדם בוכה ומצטער על חטאיו ושב בתשובה הוא צריך לתקן את אישיותו הפרטית מתוך קישור אל הקול הפשוט, של מעמד הר סיני. צריך להיות קישור וחיבור למעלה. חיבור הגניחה אל הפשוטה שלפניה יוליד את האפשרות של פשוטה שלאחריה שהיא - "שופר גדול" של משיח לתיקון עולם במלכות שדי, וכך יתוקן הכל. ואז יהיה מסוגל האדם בתשובתו הפרטית, שלא להתנתק מכל מה שעשה קודם והכל יכנס תחת כנפי התשובה. כל המציאות תתחבר אל הקדושה - זו פשוטה שלאחריה.

בעזרת ה' ניכנס כולנו לחג הזה ונצליח בתפילותינו לעלות הרבה במעלות של קדושה, להיות קרובים אל ה' בהימצאו, ונתפוס את ראש השנה בצורה הנעלה ביותר מתוך להט אמונה ומתוך צימאון לתיקון עולם.

נתרומם כל אחד ואחד כבני מרון,

ביחידים שנומדים לבני הקב"ה בחילות בית דוד

15. ראש השנה דף לר ע"א.